

aSygn. akt I ACz 339/14

POSTANOWIENIE

Dnia 12 marca 2014 roku

Sąd Apelacyjny w Krakowie, Wydział I Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSA Wojciech Kościółek

po rozpoznaniu w dniu 12 marca 2014 roku w Krakowie

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z powództwa M. S., małoletniego B. S. i M. P.

przeciwko B. D. i U. D.

o zapłatę

oraz w sprawie z powództwa wzajemnego B. D.

przeciwko M. S., małoletniego B. S. i M. P.

na skutek zażalenia powódki i pozwanej wzajemnej B. D. na postanowienie Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 3 grudnia 2013 roku, sygn. akt I C 918/12

postanawia:

zmienić zaskarżone postanowienie w ten sposób, że zwolnić pozwaną – powódkę wzajemną B. D. od obowiązku uiszczenia opłaty sądowej od pozwu wzajemnego ponad kwotę 1.000 zł (tysiąc złotych), a w pozostałym zakresie zażalenie oddalić.

Sygn. akt I ACz 339/14

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy w Krakowie w oddalił wniosek powódki i pozwanej wzajemnej B. D. o zwolnienie od kosztów sądowych.

W uzasadnieniu Sąd Okręgowy uznał złożone oświadczenie majątkowe za nierzetelne i niepełne. Zdaniem Sądu Okręgowego pozwana - powódka wzajemna nie należy do grona osób ubogich, skoro w 2008 r. planowała zakup udziału w nieruchomości w centrum K. i w tym celu przekazała Z. B. kwotę 1.200.000 zł tytułem rozliczeń wewnętrznych oraz zaliczki na poczet udziałów w nieruchomości położonej przy ul. (...) w K., pomimo tego, że około 2008 r. z powodu kryzysu finansowego zrezygnowała z prowadzenia dochodowych aptek. Oświadczenie majątkowe jest również nierzetelne z tego powodu, że podana w nim suma miesięcznych wydatków pozwanej - powódki wzajemnej (ok. 2.600 zł) przewyższa deklarowany przez nią dochód członków rodziny (ok. 2.300 zł) a pozwana - powódka wzajemna nie podała w jakim zakresie i w jakiej wysokości korzysta z pomocy swoje córki. Końcowo Sąd Okręgowy podkreślił, że pozwana - powódka wzajemna powinna liczyć się od dłuższego już czasu z ewentualnością wytoczenia powództwa i w tym celu gromadzić środki finansowe z przeznaczeniem na spodziewane koszty sądowe.

Zażalenie na powyższe postanowienie wniosła pozwana - powódka wzajemna B. D. i zaskarżając je w całości wniosła o zaskarżonego postanowienia poprzez zwolnienie jej od kosztów sądowych w całości.

Zaskarżonemu postanowieniu zarzuciła:

1. naruszenie przepisów postępowania - art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 328 § 2 k.p.c. poprzez dowolną, sprzeczną z zasadami logiki i doświadczenia życiowego ocenę zgromadzonego materiału dowodowego, polegającą na przyjęciu, że skoro pozwana - powódka wzajemna była kiedyś osobą majątną, to aktualnie nie zasługuje na zwolnienie od kosztów sądowych, w sytuacji gdy aktualnie znajduje się w złej sytuacji materialnej oraz poprzez niezrozumiałe zakwestionowanie przedłożonych dokumentów;
2. naruszenie przepisów prawa materialnego - art. 45 ust. 1 Konstytucji poprzez pozbawienie pozwanej - powódki wzajemnej prawa do Sądu, pomimo tego, że zachodzą ustawowe przesłanki do zwolnienia do kosztów;
3. błąd w ustaleniach faktycznych poprzez:
 - a. przyjęcie, że podane przez pozwaną - powódkę wzajemną są niepełne i nierzetelne, podczas gdy złożone oświadczenie jest prawidłowo uzupełnione oraz zostały przedłożone dodatkowe dokumenty oraz udzielone wyjaśnienia na wezwanie sądu;
 - b. przyjęcie, że skoro pozwana – powódka wzajemna była pięć lat temu osobą majątną, to obecnie a priori nie należy do grona osób ubogich;
 - c. pominięcie okoliczności, że pozwana – powódka wzajemna z powodu złej sytuacji finansowej w okresie od 2008 r. pożyczyła od Z. B. kwotę w wysokości kilkuset tysięcy złotych;
 - d. przyjęcie, że pozwana – powódka wzajemna nie wskazała w jakim zakresie korzysta z pomocy córki, podczas gdy córka wspiera ją w kwocie stanowiącej różnicę pomiędzy osiąganymi dochodami a ponoszonymi wydatkami;
 - e. pominięcie, że opłata od pozwu wzajemnego w niniejszej sprawie wynosi kilkanaście tysięcy złotych i pozwana – powódka wzajemna w swojej sytuacji finansowej nie jest w stanie jej uiścić, nie miała możliwości gromadzenia środków na ten cel.

W uzasadnieniu skarżąca rozwinęła argumentację podniesionych zarzutów.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Zażalenie jest częściowo uzasadnione.

O zwolnienie od kosztów sądowych może ubiegać się zgodnie z art. 102 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Z 2005 r., Nr 167, Poz. 1398), osoba fizyczna, która złoży oświadczenie, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. Natomiast stosownie do treści art. 101 ust. 1 u.k.s.c. sąd może zwolnić stronę od kosztów sądowych w części, jeżeli strona jest w stanie ponieść tylko część tych kosztów.

Wobec tego, zwolnienie od kosztów sądowych uzależnione jest od ustalenia przez Sąd, w oparciu o okoliczności dotyczące stanu rodzinnego, majątkowego, dochodów i źródeł utrzymania osoby ubiegającej się o zwolnienie, iż osoba ta nie jest w stanie ponieść kosztów sądowych bez uszczerbku dla utrzymania siebie i swojej rodziny. Powyższy stan winien wynikać z rzetelnego i wiarygodnego oświadczenia majątkowego zawierającego dane dotyczące wysokości uzyskiwanego dochodu, posiadanego majątku oraz stanu rodzinnego. Od sądu zależy uznanie tego oświadczenia za wystarczające do zwolnienia, stanowi ono bowiem wskazany przez ustawodawcę środek dowodowy, za pomocą którego ma zostać wykazana zasadność wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, co oznacza, że oświadczenie to podlega ocenie Sądu jak każdy inny środek dowodowy. Jak wskazano wyżej, oświadczenie to podlega ocenie co do jego wiarygodności, przy czym zastosowanie znajdzie tu art. 233 § 1 k.p.c.

Ze złożonego przez pozwaną – powódkę wzajemną oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku i dochodach i źródłach utrzymania (k. 182) wynika, że z tytułu umowy o pracę w aptece uzyskuje dochody w kwocie 1.181,38

zł netto miesięcznie, Dochody w takiej samej wysokości uzyskuje również jej mąż. Podane przez nią koszty to: 1.000 zł miesięcznie tytułem wyżywienia, 100-150 zł miesięcznie tytułem leczenia, 380 zł miesięcznie tytułem kosztów utrzymania domu, 100-150 zł kwartalnie tytułem kosztów zakupu ubrań. Nadto podała, że koszty leczenia męża w roku 2013 wyniosły ok. 900 -1000 zł miesięcznie. Oświadczyła, że niedobory finansowe związane z utrzymaniem są pokrywane przez córkę (k. 157). W złożonych na wezwanie sądu pisemnych oświadczeniach podała, że w okresie od 1 stycznia 2011 r. do 1 października 2013 r. nie dokonała żadnych darowizn, odpłatnego zbycia przedmiotów majątkowych, podlegających ujawnieniu w treści oświadczenia majątkowego, że pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym wyłącznie z mężem K. D.. Podała także, że wraz z mężem nie posiadają czynnych rachunków bankowych oraz lokat (k. 188) Na potwierdzenie oświadczenia o osiągniętych zarobkach dołączyła zaświadczenie pracodawcy o warunkach pracy i płacy (k. 186). Oświadczyła również, że nie posiada na własność żadnych nieruchomości, wartościowych ruchomości, samochodu, mieszka u córki wraz z mężem w miejscowości (...) w zamian za dożywocie (k. 157). Dołączyła również odpis umowy darowizny nieruchomości zawartej ze swoją córką w 2008 r., na potwierdzenie, że nieruchomość, w której mieszka, nie jest jej własnością, lecz nieruchomość ta jest obciążona prawem dożywocia na jej rzecz (k. 189-190).

Złożone przez pozwaną – powódkę wzajemną oświadczenie o stanie majątkowym ma szczegółowy charakter. Nadto, znaczna część twierdzeń w nim zawartych znajduje oparcie w przedłożonych przez powódkę dokumentach. Wbrew stanowisku Sądu Okręgowego brak jest podstaw do przyjęcia, że twierdzenia B. D. co do jej stanu majątkowego zawarte w złożonym oświadczeniu majątkowym i samym wniosku o zwolnienie od kosztów jak również w dodatkowych pisemnych wyjaśnieniach, złożonych na wezwanie Sądu, są ze względu na niepełność albo inne nieprawidłowości, niewiarygodne. Sąd I instancji wadliwie oparł się ono na nieprawidłowej ocenie faktów dotyczących aktualnej sytuacji materialnej i dochodowej pozwanej – powódki wzajemnej z punktu widzenia zastosowania normy art. 102 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Nawet zarządzone dochodzenie nie wykazało, aby sytuacja majątkowa B. D. była inna niż przedstawiła ona to w złożonym oświadczeniu.

Nie można zgodzić się z twierdzeniem Sądu Okręgowego, iż fakt przekazania przez B. D. w 2008 r. Z. B. kwoty 1.200.000 zł oznacza, iż obecnie jest ona w stanie uiścić opłatę sądową od pozwu wzajemnego w wysokości 16.675 zł. Okoliczność, że pozwana – powódka wzajemna kilka lat temu, w toku prowadzonej jeszcze działalności gospodarczej (aptek) przekazała w 2008 r. Z. B. w kwotę 1.200.000 zł nie przeczy w żadnym stopniu informacji zawartej we wniosku o zwolnienie od kosztów (k. 114), że właśnie od 2008 r. jej działalność gospodarcza związana z prowadzeniem aptek zaczęła przynosić straty związane ze zmianą koniunktury i kryzysem finansowym. Sąd Okręgowy, oceniając zdolność pozwanej – powódki wzajemnej do poniesienia kosztów sądowych, skupił się bowiem na okoliczności, że pozwana – powódka wzajemna dysponowała w 2008 r. tak dużą kwotą pieniężną z przeznaczeniem m. in. na zakup nieruchomości przy ul. (...) w K. i wyciągnął z tego wnioski, że z pewnością nie należy ona do grona osób ubogich. Taka ocena Sądu Okręgowego jest nieuprawniona i dowolna, i jako taka narusza normę zawartą w art. 233 § 1 k.p.c. Z podanych przez pozwaną – powódkę wzajemną informacji zawartych w złożonym oświadczeniu majątkowym oraz dołączonych dokumentach nie sposób bowiem wysnuć wniosku, że nie należy ona obecnie do osób ubogich, zwłaszcza, że nie ma przesłanek do przyjęcia, że zataiła ona informacje o swoim majątku i dochodach. Przedłożone przez B. D. oświadczenie jest bowiem wypełnione rzetelnie.

Odnosnie kwoty 1.200.000 zł która pozwana – powódka wzajemna przekazała Z. B. w dniu 20 maja 2008 r., warto zwrócić uwagę, że jedynie część z tej kwoty, a to w wysokości objętej pozwem wzajemnym tj. 333.497 zł została przekazana na cele inwestycyjne – na poczet nabycia udziału w prawie własności w nieruchomości położonej przy ul. (...) w K.. Pozostała część przekazanej Z. B. kwoty tj. kwota 866.503 zł, według twierdzeń pozwu wzajemnego została mu przekazana przez pozwaną – powódkę wzajemną tytułem zwrotu ośmiu pożyczek, zawartych w okresie od dnia 29 marca 2007 r. do dnia 29 kwietnia 2008 r. Warto dostrzec tę okoliczność, gdyż zgodnie z zasadami doświadczenia życiowego ludzie zwracają się o takie wsparcie pożyczkowe właśnie wtedy, kiedy nie posiadają takich środków finansowych. W tym kontekście niepodobna uznać, że już sama okoliczność przekazania przez pozwaną – powódkę wzajemną w 2008 r. tak dużej kwoty 1.200.000 zł Z. B. świadczy o tym, że nie należy ona do grona ubogich, skoro po pierwsze znaczna większość z tej kwoty stanowił dług pozwanej – powódki wzajemnej względem Z. B., a

po drugie okoliczność ta miała miejsce kilka lat temu, a więc w innej niż aktualnie sytuacji majątkowej pozwanej – powódki wzajemnej.

Nietrafna jest ocena Sądu Okręgowego, że o niewiarygodności złożonego oświadczenia świadczy również to, że osoba, która staje w obliczu kryzysu w prowadzonej przez siebie dochodowej działalności gospodarczej i jest zmuszona do zaprzestania jej prowadzenia, nie wyzbywa się wszystkich posiadanych oszczędności, w szczególności na zakup nieruchomości, gdyż jest to sprzeczne z zasadami doświadczenia życiowego. W tym miejscu Sąd Apelacyjny podkreśla, że jedyną przesłanką zwolnienia osoby fizycznej od kosztów sądowych jest stwierdzenie, iż nie może ona ich ponieść bez uszczerbku dla koniecznego utrzymania siebie i rodziny. Nie jest natomiast rzeczą sądu ocena zaradności życiowej wnioskodawcy ani jego zachowania, które przyczyniło się do jego trudnej sytuacji materialnej, nawet jeżeli byłoby przez niego zawinione. W niniejszej sprawie pozwana – powódka wzajemna faktycznie w złożonym wniosku przyznała, że od 2008 r. jej kondycja finansowa, związana z prowadzoną działalnością gospodarczą zaczęła się pogarszać, nie można jednak nie zwrócić uwagi na podaną we wniosku o zwolnienie okoliczność, że do pogorszenia się sytuacji finansowej pozwanej - powódki wzajemnej miał fakt, że, że pomimo wpłacenia Z. B. dochodzonej niniejszym pozwym wzajemnym kwoty 333.497 zł, tytułem zaliczki na poczet ceny nabycia udziału w prawie własności nieruchomości w centrum K., umowa przyrzeczona nie doszła do skutku, m in. na skutek śmierci Z. B. w dniu 30 czerwca 2008 r. a więc niewiele ponad miesiąc po dacie przekazania mu środków finansowych, a pozwana – powódka wzajemna nie odzyskała przekazanych pieniędzy, co zresztą stanowi przedmiot niniejszego roszczenia zawartego w pozwie wzajemnym. Z powyższego wynika, że w dacie zadysponowania tymi środkami finansowymi na rzecz Z. B. pozwana – powódka wzajemna nie mogła liczyć się z koniecznością gromadzenia środków finansowych celem zabezpieczenia kosztów sądowych, skoro z okoliczności faktycznych pozwu wzajemnego wynika, że dopiero fakt śmierci Z. B. spowodował, umowa nabycia udziału w nieruchomości w centrum K. nie doszła od skutku.

Nie ma również podstaw do uznania, że oświadczenie majątkowe jest niewiarygodne również z powodu niewyjaśnionej przez pozwaną – powódkę wzajemną różnicy pomiędzy osiąganymi dochodami jej i męża (ok. 2.300 zł) a ponoszonymi wydatkami (ok. 2.600 zł). W tym kontekście za przekonujące należy uznać wyjaśnienie skarżącej, że niedobory finansowe, wynikające z różnicy pomiędzy osiąganymi dochodami i ponoszonymi wydatkami są pokrywane przez córkę, zwłaszcza, że łączy ją z córką, która mieszka w tej samej miejscowości, umowa dożywocia a nadto dzieci mają ustawowy obowiązek alimentacyjny wobec rodziców.

W tym stanie nieudzielenie zwolnienia, pomimo przedstawienia przez pozwaną – powódkę wzajemną rzetelnych i nie budzących wątpliwości danych potwierdzających, iż nie jest ona w stanie ponieść kosztów sądowych spowodowanych się na tym etapie sprawy do opłaty od pozwu w kwocie 16.675 zł mogłoby odnieść ten skutek, że powódka musiałaby w obecnej chwili zrezygnować z dochodzenia roszczenia. Taka sytuacja byłaby w praktyce równoznaczna z zamknięciem prawa do sądu zagwarantowanego normą konstytucyjną w art. 45 ust. 2 Konstytucji.

W tej sytuacji Sąd Apelacyjny uznał, że pozwana – powódka wzajemna B. D. nie ma możliwości uiszczenia całej opłaty od pozwu wzajemnego w kwocie 16.675 zł bez uszczerbku dla utrzymania koniecznego swoim i męża, natomiast ma możliwość uiszczenia tej opłaty w części tj. ponad kwotę 1.000 zł, nie przekracza ona bowiem nawet wysokości połowy miesięcznych dochodów członków jej gospodarstwa domowego. Taki zakres zwolnienia w ocenie Sądu Apelacyjnego uzasadnia to, że opłata od pozwu wzajemnego na chwilę obecną stanowi jedyne koszty sądowe, do uiszczenia których pozwana – powódka wzajemna jest zobligowana. Warunkiem zaś zwolnienia od kosztów sądowych jest wykazanie, z jednej strony, że na stronie ciąży obowiązek ich uiszczenia, a z drugiej, że nie ma dostatecznych środków na ich pokrycie.

Z przytoczonych wyżej względów Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji na mocy art. 386 § 1 k.p.c. i art. 385 k.p.c. w zw. z art. 397 § 2 k.p.c.